

<https://doi.org/10.70728/b.series.fil.v08.i08.099>

QORAQALPOQ TILIDAGI AYRON KOMPONENTLI FRAZELOGIZMLARNING LINGVOMADANIY TAHLILI

Adimova Nilufar Kamiljanovna

Qoraqalpoq Davlat Universiteti

Mustaqil tadqiqotchi (PhD)

Annotatsiya Mazkur maqolada qoraqalpoq tilidagi ayron komponentli frazeologik birliklarning lingvomadaniy xususiyatlari ingliz tilidagi semantik jihatdan yaqin birliklar bilan qiyosiy o'rganiladi. Tadqiqotda ayron komponentining obro', ijtimoiy adolat, javobgarlik, ruhiy holat va milliy qadriyatlarni ifodalashdagi imkoniyatlari tahlil qilinadi. Asosiy frazeologik birliklar semantik, kognitiv, lingvomadaniy va pragmatik jihatdan tahlil qilinadi. Natijalar ayron obrazining qoraqalpoq xalqining an'anaviy turmush tarzi, chorvachilik madaniyati, sut mahsulotlariga munosabati va jamoaviy qadriyatlari bilan uzviy bog'langanini ko'rsatadi. Qiyosiy tahlil ingliz tilida ichimlik komponentli frazeologizmlarda individual tajriba va shaxsiy baholash kuchliroq bo'lsa, qoraqalpoq tilida kollektiv tajriba va ijtimoiy norma nisbatan faolroq ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Frazeologizm, lingvomadaniyat, ayron komponenti, konseptual metafora, qoraqalpoq tili, ingliz tili, milliy qadriyat, aksiologiya, pragmatika, qiyosiy tahlil

KIRISH

Frazeologik birliklar har qanday tilning eng muhim va mazmunan boy qatlamlaridan birini tashkil qiladi. Ular oddiy so'z birikmalaridan farqli ravishda tarkibidagi so'zlarning lug'aviy ma'nolaridan kengroq mazmunni ifodalaydi. Frazeologizmlar orqali insonning xulq atvori, ruhiy holati, ijtimoiy munosabatlari, axloqiy qarashlari, tarixiy tajribasi va milliy dunyoqarashi ifodalanadi. Shu sababli frazeologik birliklarni faqat tilning barqaror birikmalari sifatida emas, balki xalqning madaniy xotirasini saqlovchi birliklar sifatida ham o'rganish mumkin.

Til va madaniyat o'rtasidagi munosabatni o'rganish zamonaviy tilshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biridir. Lingvomadaniy tadqiqotlarda til birliklarining ortida turgan milliy tajriba, urf odat, qadriyat va dunyoqarash masalalariga alohida e'tibor beriladi. Ayniqsa frazeologizmlar bu jihatdan juda katta ilmiy ahamiyatga ega. Chunki frazeologik birliklar xalqning ko'p asrlik tajribasini ixcham va obrazli tarzda saqlaydi.

Jorj Lakoff va Mark Jonson konseptual metafora nazariyasida inson mavhum tushunchalarni ko'pincha konkret jismoniy tajriba orqali anglashini ta'kidlaydi. Ularning

fikricha, kundalik hayotdagi jismoniy tajribalar mavhum tushunchalarni konseptuallashtirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Masalan, yuqoriga ko'tarilish muvaffaqiyat bilan, pastga tushish esa muvaffaqiyatsizlik bilan bog'lanishi mumkin. Xuddi shunday, suyuqlikning to'kilishi ham yo'qotish konseptini ifodalashga xizmat qilishi mumkin (Lakoff va Johnson, 1980).

Qoraqalpoq tilidagi ayron komponentli frazeologizmlarda ham aynan shunday kognitiv mexanizmni kuzatish mumkin. Ayron kundalik hayotdagi konkret predmet bo'lsa, uning to'kilishi, ichilishi yoki boshqa holatlari obro', javobgarlik va insonning ruhiy holati kabi mavhum tushunchalarni ifodalash uchun ishlatiladi.

Ayron qoraqalpoq xalqining an'anaviy hayotida muhim o'rin egallagan sut mahsulotlaridan biridir. Chorvachilik bilan bog'liq turmush tarzi sut va sut mahsulotlarining kundalik hayotdagi ahamiyatini oshirgan. Natijada sut mahsulotlari bilan bog'liq tushunchalar xalqning madaniy xotirasida mustahkam o'rin olgan. Keyinchalik bu tushunchalar frazeologik birliklarning tarkibiy qismiga aylanib, turli mavhum ma'nolarni ifodalagan.

Zoltan Kovesches metaforik tushunchalarning umumiy insoniy tajribaga asoslanishini, biroq ularning aniq shakli madaniyatga qarab farqlanishini ko'rsatadi. Ya'ni barcha insonlarda ovqatlanish, ichish, harakat qilish kabi umumiy tajribalar mavjud bo'lsa ham, ushbu tajribalarning til orqali ifodalanishi har bir xalqning madaniy muhitiga bog'liq (Kövecses, 2005).

Qoraqalpoq tilidagi ayron komponentli frazeologizmlar ana shu fikrni tasdiqlovchi muhim materialdir. Masalan, obro'ning yo'qolishi ayraning to'kilishi orqali ifodalangan. Bunday obraz qoraqalpoq xalqining kundalik turmush tajribasiga asoslangan.

Frazeologik birliklarning lingvomadaniy xususiyatlarini o'rganishda Valeriya Teliya tadqiqotlari ham muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. U frazeologizmlarning milliy madaniyat bilan aloqasini, obrazli mazmun va madaniy komponentlarning til birliklarida aks etishini alohida ta'kidlaydi (Teliya, 1996).

Anna Vejbitskayaning qarashlari ham mazkur tadqiqot uchun muhimdir. U turli xalqlarning asosiy madaniy tushunchalarini til orqali o'rganish mumkinligini ko'rsatadi. Bir xil umumiy insoniy tushuncha turli madaniyatlarda turli obrazlar orqali ifodalanishi mumkin (Wierzbicka, 1997).

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi qoraqalpoq tilidagi ayron komponentli frazeologizmlarning lingvomadaniy mazmunini aniqlash va ularning ingliz tilidagi semantik jihatdan yaqin birliklar bilan o'xshash va farqli tomonlarini ko'rsatishdan iborat.

Tadqiqotning asosiy vazifalari ayron komponentining frazeologik birliklardagi semantik xususiyatlarini aniqlash, ularning konseptual metaforik asosini ko'rsatish, milliy madaniyat bilan bog'liq jihatlarini ochib berish, pragmatik funksiyalarini aniqlash hamda ingliz tilidagi yaqin birliklar bilan qiyoslashdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqot materiali sifatida qoraqalpoq tilidagi ayron komponentli frazeologik birliklar olindi. Asosiy tahlil obyekti sifatida *Abirayin ayranday tógiw*, *Ayran ishken qutılıp, shelek jalağan tutulıw* va *Ayranday atlap, qımızday pisiw* birliklari tanlandi.

Mazkur birliklar semantik, lingvomadaniy, kognitiv metaforik va pragmatik jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot davomida ularning bevosita ma'nosi bilan frazeologik ma'nosi o'rtasidagi munosabatga e'tibor qaratildi.

Semantik tahlil orqali frazeologizmlarning umumiy mazmuni, asosiy semalari va ma'no tarkibi aniqlanadi. Lingvomadaniy tahlil orqali frazeologik birliklar tarkibidagi ayron, qimiz va chelak kabi komponentlarning milliy madaniyat bilan aloqasi ochib beriladi.

Kognitiv metaforik tahlil mavhum tushunchalarning konkret oziq ovqat tajribasi orqali qanday ifodalanishini aniqlashga xizmat qiladi. Masalan, obro'ning yo'qolishi ayronning to'kilishi bilan bog'lanadi. Bu holatda konkret harakat mavhum ijtimoiy tushunchaning ifodasiga aylanadi.

Pragmatik tahlilda frazeologik birliklarning muloqotdagi vazifasi o'rganiladi. Ularning tanbeh, tanqid, kinoya, ogohlantirish va baholash kabi funksiyalari aniqlanadi.

Qiyosiy metod orqali qoraqalpoq va ingliz tillarida o'xshash konseptlarning qanday obrazlar yordamida ifodalanishi o'rganildi. Bunda to'liq strukturaviy ekvivalentlikdan ko'ra semantik va funksional yaqinlik asosiy mezon sifatida qabul qilindi.

Frazeologizmlarning madaniy asoslarini tahlil qilishda zamonaviy frazeologiya va kognitiv tilshunoslikda shakllangan nazariy qarashlardan foydalanildi. Dmitriy Dobrovolskiy va Elizabet Piirainen frazeologik obrazlarning madaniy va kognitiv xususiyatlarini qiyosiy o'rganish zarurligini ta'kidlaydi (Dobrovol'skiy va Piirainen, 2005).

NATIJALAR

Ayron komponentining lingvomadaniy mazmuni

Tahlil natijalari ayron komponentining qoraqalpoq tilida oddiy ichimlik nomidan ancha kengroq ma'no doirasiga ega ekanini ko'rsatdi. Ayron komponenti xalqning kundalik hayoti, oziq ovqat madaniyati, chorvachilik tajribasi, mehmondo'stligi va qadriyatlari bilan bog'liq. Ayronning kundalik hayotda iste'mol qilinishi uning xalq ongida yaxshi tanish obrazga aylanishiga sabab bo'lgan. Inson uchun yaxshi tanish bo'lgan predmetlar mavhum tushunchalarni ifodalashda samarali metaforik vosita bo'la oladi.

Qoraqalpoq xalqining an'anaviy xo'jaligida chorvachilik muhim o'rin egallaganligi sababli sut mahsulotlari ham kundalik turmushning tabiiy qismi bo'lgan. Sut, qimiz, ayron va boshqa mahsulotlar nafaqat oziq ovqat, balki mehnat va turmush tajribasining bir qismi sifatida ham shakllangan. Shu sababli ayron komponentli frazeologizmlarda xalqning real hayoti bilan mavhum tushunchalar o'rtasida uzviy aloqa yuzaga keladi.

Abirayin ayranday tógiw frazeologizmining tahlili

Abirayin ayranday tógiw frazeologik birligi insonning obro'sini yo'qotishi, o'z qadr qimmatini pasaytirishi yoki jamiyat oldida sharmanda bo'lishini bildiradi.

Frazeologizmning semantik modeli quyidagicha izohlanadi:

obro‘

ayron

to‘kish

yo‘qotish

Bu yerda obro‘ abstrakt tushuncha bo‘lib, ayron esa konkret moddiy obrazdir. To‘kish harakati esa yo‘qotish semasini hosil qiladi.

Ushbu frazeologizmدا konseptual metaforaning ikki asosiy yo‘nalishi mavjud. Birinchisi obro‘ moddiy boylik sifatida tasavvur qilinadi. Ikkinchisi yo‘qotish to‘kish orqali ifodalanadi. Ayron to‘kilganida uni avvalgi holatiga qaytarish qiyin. Xuddi shuningdek, inson jamiyat oldidagi obro‘ sini yo‘qotgach, uni qayta tiklashi ko‘p vaqt va harakat talab qiladi.

Bu yerda qaytmaslik semasi muhim ahamiyatga ega. To‘kilgan suyuqlikni qayta yig‘ish qiyin bo‘lganidek, yo‘qotilgan obro‘ ni ham bir zumda tiklab bo‘lmaydi.

Mazkur obraz xalqning qadriyatlar tizimida obro‘ ning muhim o‘rin tutishini ko‘rsatadi. Insonning jamiyatdagi mavqei uning xulqi, so‘zi va boshqalarga munosabati bilan belgilanadi. Ayronning to‘kilishi esa isrof va beparvolik tushunchalarini ham keltirib chiqarishi mumkin. Natijada moddiy qadriyatni yo‘qotish va ijtimoiy qadriyatni yo‘qotish o‘rtasida metaforik bog‘liqlik hosil bo‘ladi.

Ingliz tilida mazkur birlikka to‘liq ekvivalent mavjud emas. Biroq *to lose face* birligi semantik jihatdan yaqin hisoblanadi. Ingliz tilidagi ushbu birlik ham shaxsning ijtimoiy obro‘ sini yo‘qotishini anglatadi. Biroq ikki birlikning obrazli asosi farq qiladi. Ingliz tilida asosiy obraz yuz bilan bog‘liq. Qoraqalpoq tilida esa obro‘ ning yo‘qolishi ayronning to‘kilishi orqali ifodalanadi. Bu farq milliy madaniyatning frazeologik metaforaga ta‘sirini ko‘rsatadi.

Ayran ishken qutilip, shelek jalagan tutulw frazeologizmining tahlili

Ayran ishken qutilip, shelek jalagan tutulw frazeologik birligi ijtimoiy adolatsizlikni ifodalaydi. Uning mazmuni haqiqiy aybdor jazodan qutulib, aybi kam yoki aybsiz shaxs javobgarlikka tortilishini anglatadi. Frazeologizmning obrazli asosi kundalik turmushdagi oddiy vaziyatga asoslangan. Ayronni ichgan shaxs asosiy manfaatni olgan odam sifatida ko‘rsatiladi. Chelakni yalagan shaxs esa asosiy manfaatdan chetda qolgan shaxsdir. Biroq jazolanish jarayonida aynan chelakni yalagan shaxsning tutilishi adolatsizlikni yuzaga chiqaradi. Bu birlikda markaz va periferiya munosabati mavjud. Ayronni ichgan shaxs markaziy subyekt bo‘lsa, chelakni yalagan shaxs periferik subyekt sifatida namoyon bo‘ladi. Frazeologizmning asosiy konseptual modeli manfaat va javobgarlik o‘rtasidagi nomutanosiblikdir.

Mazkur birlikning lingvomadaniy jihatida shundaki, murakkab ijtimoiy hodisa oddiy maishiy obraz orqali ifodalangan. Xalq kundalik hayotda ko‘rgan holatni ijtimoiy munosabatlarni tushuntirish vositasiga aylantirgan.

Pragmatik jihatdan bu frazeologizm ijtimoiy tanqid vositasidir. U adolatsizlikdan norozilikni bildirish, vaziyatni baholash va aybdorni ochiq yoki bilvosita tanqid qilish uchun ishlatiladi.

Ingliz tilida mazmunan yaqin birliklar mavjud. *The wrong person takes the blame* ifodasi aybni noto'g'ri shaxs o'z zimmasiga olishini anglatadi. *The innocent suffer for the guilty* esa aybdor sababli aybsiz insonlarning zarar ko'rishini bildiradi.

Scapegoat tushunchasi ham mazmun jihatdan yaqin. Biroq uning madaniy kelib chiqishi boshqacha bo'lib, diniy va tarixiy obraz bilan bog'liq. Qoraqalpoq tilidagi frazeologizm esa bevosita kundalik oziq ovqat va xo'jalik tajribasiga asoslangan.

Ayranday atlas, qimizday pisiw frazeologizmining tahlili

Ayranday atlas, qimizday pisiw frazeologik birligi insonning kuchli ruhiy holatini, ichki hayajonini, g'azabini yoki hissiy kuchlanishining ortib borishini ifodalaydi. Frazeologizmning birinchi qismi ayron bilan, ikkinchi qismi esa qimiz bilan bog'langan. Ayronning toshib chiqishi yoki chegaradan oshishi inson hissiyotining nazoratdan chiqishiga qiyoslanadi. Qimizning pishish jarayoni esa ichki energiyaning to'planishi bilan bog'lanadi.

Shunday qilib, tashqi toshish va ichki pishish birgalikda inson ruhiy holatining kuchayishini ifodalashga xizmat qiladi.

Bu frazeologizmning lingvomadaniy mazmuni qoraqalpoq xalqining sut mahsulotlari bilan bog'liq an'anaviy tajribasida namoyon bo'ladi.

Qimiz turkiy xalqlar madaniyatida qadimdan muhim ichimlik sifatida tanilgan. U kuch quvvat va tetiklik bilan bog'langan. Shu sababli qimiz komponenti insonning ichki kuchi va energiyasini ifodalash imkoniyatiga ega.

Frazeologizmida biologik va tabiiy jarayon inson psixologik jarayonining modeliga aylangan.

Ichimlik komponentli frazeologizmlarning aksiologik xususiyatlari

Ichimlik komponentli frazeologizmlar nafaqat hodisani tasvirlaydi, balki unga baho ham beradi. *Abirayin ayranday togiw* birlikda insonning xatti harakati salbiy baholanadi. Uning obro'sini yo'qotishi tanqidiy nuqtayi nazardan ifodalanadi. *Ayran ishken qutulip, shelek jalağan tutulw* birlikda ijtimoiy adolatsizlik salbiy hodisa sifatida ko'rsatiladi. *Ayranday atlas, qimizday pisiw* esa ruhiy holatning yuqori darajasini ifodalashga xizmat qiladi.

Demak, ichimlik komponentlari orqali uch xil aksiologik yo'nalish yuzaga keladi. Birinchisi shaxsning ijtimoiy qadr qimmat. Ikkinchisi adolat va javobgarlik. Uchinchisi insonning ruhiy va emotsional holati.

Qoraqalpoq tilida bunday baholash ko'pincha kollektiv me'yorlar bilan bog'liq. Shaxsning xatti harakati faqat uning shaxsiy tanlovi sifatida emas, balki jamiyat tomonidan shakllangan axloqiy me'yorlar asosida ham baholanadi.

MUHOKAMA

Frazeologizmlarning kognitiv tabiati zamonaviy tilshunoslikda keng o'rganilgan. Jorj Lakoff va Mark Jonsonning konseptual metafora nazariyasiga ko'ra, inson abstrakt tushunchalarni konkret tajriba asosida anglaydi (Lakoff va Johnson, 1980).

Qoraqalpoq tilidagi ayron komponentli frazeologizmlar ushbu nazariyaning amaliy ko'rinishidir. Obro', adolat va ruhiy holat kabi mavhum tushunchalar kundalik hayotda yaxshi tanish bo'lgan ayron va qimiz obrazlari orqali ifodalangan.

Zoltan Kovesches metaforalarning madaniy o‘ziga xosligi haqida gapirar ekan, umumiy insoniy tajriba va madaniy tajriba o‘rtasidagi munosabatga e‘tibor qaratadi. Uning fikricha, ayrim konseptual metaforalar ko‘plab madaniyatlarda mavjud bo‘lishi mumkin, ammo ularning lingvistik shakli turlicha bo‘ladi (Kövecses, 2005). Bu holat qoraqalpoq va ingliz tillarini qiyoslashda yaqqol ko‘rinadi. Masalan, ingliz tilida obro‘ning yo‘qolishi *to lose face* orqali ifodalanadi. Qoraqalpoq tilida esa *Abirayın ayranday tógiw* ishlatiladi.

Har ikki birlik bir xil umumiy konseptni ifodalaydi. Ammo ingliz tilida yuz, qoraqalpoq tilida esa ayron obrazi asosiy metaforik manba hisoblanadi.

Bu holat milliy tajribaning frazeologik obraz shakllanishidagi rolini ko‘rsatadi.

Anna Vejbitskayaning madaniy semantika haqidagi qarashlari ham bunday qiyoslash uchun muhim. Uning tadqiqotlari turli tillardagi asosiy tushunchalarni qiyoslash orqali madaniy tafakkurning o‘ziga xosligini aniqlash mumkinligini ko‘rsatadi (Wierzbicka, 1997).

Qoraqalpoq tilidagi ayron komponentli frazeologizmlarda kollektiv tajriba kuchli. Insonning obro‘si faqat individual xususiyat emas, balki uning jamiyatdagi mavqei bilan bog‘liq. Ijtimoiy adolat ham individual emas, kollektiv qadriyat sifatida namoyon bo‘ladi.

Valeriya Teliya frazeologizmlarning lingvomadaniy mazmunini o‘rganishda ularning ortida turgan milliy obraz va madaniy ma’nolarni hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi (Teliya, 1996).

Ayron komponentli birliklarning obrazli mazmuni aynan xalqning kundalik hayotidan kelib chiqqani uchun ularni faqat lug‘aviy ma’no orqali to‘liq tushuntirish mumkin emas.

Dmitriy Dobrovolskiy va Elizabet Piirainen frazeologik obrazlarning madaniy asoslarini qiyosiy o‘rganish muhimligini ta’kidlaydi. Ularning qarashlariga ko‘ra, frazeologik birliklarning mazmuni ko‘pincha ma’lum madaniy bilimlar bilan bog‘langan bo‘ladi (Dobrovol’skiy va Piirainen, 2005).

Qoraqalpoq tilidagi ayron komponentli birliklarni tushunish uchun ham xalqning an’anaviy turmush tarzi haqida ma’lum tasavvurga ega bo‘lish zarur. Masalan, *Abirayın ayranday tógiw* birlikning obrazini tushunish uchun ayronning kundalik hayotdagi o‘rnini bilish muhim. Ayronni to‘kish oddiy fizik harakat bo‘lsa ham, frazeologik kontekstda katta ijtimoiy ma’no hosil qiladi. Xuddi shunday, *Ayran ishken qutılıp, shelek jalağan tutulıw* birlikning mazmunini to‘liq tushunish uchun ayronni ichish va chelakni yalash o‘rtasidagi maishiy farqni anglash kerak.

Ingliz tilida ichimlik komponentli birliklar ko‘pincha individual tajribani ifodalaydi. Masalan, *not my cup of tea* insonning ma’lum bir narsaga qiziqmasligini yoki uni yoqtirmasligini bildiradi. Qoraqalpoq tilida esa ayron komponentli birliklarda individual diddan tashqari kollektiv baholash va ijtimoiy norma kuchliroq.

Bu farq ikki xalqning frazeologik dunyoqarashida ichimlik obrazlarining turlicha konseptual vazifa bajarishini ko‘rsatadi. Frazeologik birliklarning yana bir muhim xususiyati ularning kommunikativ ixchamligidir. Murakkab fikrni uzun jumlar orqali tushuntirish o‘rniga bitta frazeologizm orqali ifodalash mumkin. Masalan, insonning jamiyat oldidagi

obro‘cini butunlay yo‘qotganini batafsil izohlash o‘rniga *Abirayin ayranday tógiw* deyish mumkin.

Xuddi shuningdek, haqiqiy aybdorning jazodan qutulib, boshqa shaxsning jazolanganini uzun tushuntirish o‘rniga *Ayran ishken qutulip, shelek jalağan tutulıw* iborasidan foydalanish mumkin.

Demak, frazeologizmlar kommunikativ jihatdan ixcham bo‘lish bilan birga, katta madaniy axborotni ham o‘zida jamlaydi.

XULOSA

Qoraqalpoq tilidagi ayron komponentli frazeologizmlarning lingvomadaniy tahlili ayron obrazining milliy dunyoqarashdagi semantik imkoniyatlari keng ekanini ko‘rsatdi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ayron komponenti qoraqalpoq tilida faqat ichimlik nomi sifatida emas, balki obro‘, qadriyat, ijtimoiy adolat, javobgarlik va ruhiy holat kabi mavhum tushunchalarni ifodalovchi lingvomadaniy vosita sifatida xizmat qiladi.

Qiyosiy tahlil ingliz va qoraqalpoq tillarida ayrim umumiy konseptual modellar mavjudligini ko‘rsatdi. Biroq ularning obrazli ifodasi milliy madaniyat bilan belgilanadi.

Ingliz tilida ichimlik komponentli frazeologizmlarda individual tajriba, shaxsiy did va vaziyatga bog‘liq baholash nisbatan kuchliroq. Qoraqalpoq tilida esa ayron kabi milliy oziq ovqat obrazlari kollektiv tajriba, ijtimoiy norma va an‘anaviy qadriyatlar bilan ko‘proq bog‘lanadi.

Shunday qilib, ayron komponentli frazeologizmlar qoraqalpoq xalqining milliy mentalitetini, tarixiy turmush tarzini va ijtimoiy qadriyatlarini o‘rganishda muhim lingvomadaniy manba hisoblanadi. Ularni o‘rganish nafaqat qoraqalpoq frazeologiyasining semantik boyligini ochib berishga, balki xalqning dunyoni idrok etish usullarini, qadriyatlar tizimini va tarixiy tajribasini aniqlashga ham imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Cruse D Alan. 1986. *Lexical Semantics*. Cambridge. Cambridge University Press.
2. Eshbaev J. (1985) *Qaraqalpaq tiliniń frazeologiyalıq sózligi*. – Nukus.
3. Fernando Chitra. 1996. *Idioms and Idiomaticity*. Oxford. Oxford University Press.
4. Fillmore Charles J. Kay Paul va O’Connor Catherine. 1988. *Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions*. *Language*. 64 3. 501–538.
5. Geeraerts Dirk. 2010. *Theories of Lexical Semantics*. Oxford. Oxford University Press.
6. Kövecses Zoltán. 2005. *Metaphor in Culture. Universality and Variation*. Cambridge. Cambridge University Press.
7. Lakoff George va Johnson Mark. 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago. University of Chicago Press.
8. Moon Rosamund. 1998. *Fixed Expressions and Idioms in English*. Oxford. Clarendon Press.
9. Palmer Frank Robert. 1981. *Semantics*. Cambridge. Cambridge University Press.
10. Paxratdinov Q., Bekniyazov Q. (2018) *Frazeologiyalıq birlikler sózligi*. – Nukus.

11. Teliya Veronika Nikolaevna. 1996. Russkaya frazeologiya. Semanticheskij pragmaticheskij i lingvokulturologicheskij aspekty. Moskva. Shkola Yazyki russkoy kultury.

12. Wierzbicka Anna. 1997. Understanding Cultures Through Their Key Words. Oxford. Oxford University Press.